

Geologisk set

Det sydlige Jylland

En beskrivelse af områder af national geologisk interesse

English summary
Deutsche Zusammenfassung

Miljøministeriet • Skov- og Naturstyrelsen

205 ÅRØ KALV OG KORSSØ

Nutidigt kystlandskab, eksempler på feddannelse med forskellige dannelsesbetingelser

Lokaliteten

På vest- og østsiden af den lille ø Årø findes to meget smukke feddannelser. Der er tale om en oddetype, hvis indre del består af en smal, stenet og gruset tange, mens den ydre del består af brede strandenge, opbygget af strandvolde og krumodder. Mellem feddene, på Årøs sydende, fremstår den gule morænelersklint stejlt og erosiv.

Man kommer til Årø ved at tage færgen fra Årøsund. Overfarten varer ca. 10 minutter, og der er timedrift på færgen (Årø Færge har tlf.: 74584401). Årø Kalv er et ynglefuglereservat, hvorfor færdsel ikke er tilladt i fuglenes yngletid, fra 1. april til 15. juli.

Årø

I Lillebælt, sydøst for Haderslev Fjords munding, ligger den 5,7 km² store Årø, der er adskilt fra Jylland af det kun 1 km brede, men op til 25 meter dybe og strømfyldte Årø Sund. Kernen i Årø er moræneler, formet som to aflange nord-syd-orienterede rygge, der er sammenhængende

de mod syd. Mellem ryggen findes ganske lave strandenge, der, sammen med lavtliggende partier af morænen, er sikret mod oversvømmelse med havdiger langs nord- og østkysten. Der er også et dige ved Årø by. Med godt og vel 8 meter som de højeste punkter på øen, er øen meget lav, og større dele af den ville ofte være udsat for oversvømmelse, hvis digerne ikke fandtes. Lillebælt har ikke noget nævneværdigt tidevand, blot omkring 20 cm, men væsentlig større vandstandsvariationer forekommer ofte på grund af vindstuvning mellem Kattegat og Østersøen.

I lighed med klinten ved Halk Hoved er det mod sydøst, mellem Als og Det Sydfynske Øhav, at man finder det største fri stræk på Årøs kyster, se boksen om Lillebæltets kyster. Mod vest er der kun 1 km til Jyllands østkyst, mod nord er Lillebælt fyldt med grunde og småøer, mod øst er der godt 10 km til Fyn, men også hér er der store grunde områder, der hæmmer bølgedannelse. Kystmorfologien illustrerer da også på bedste vis, at det er fra de sydøst- til sydlige ret-

205.1. Topografisk kort i 1:50.000 med angivelse af interesseområderne. Syd for Årøsund (udenfor interesseområderne) ses endnu et fed, som ligger spejlvendt af Korsø-feddets.

ninger, at den største bølgepåvirkning kommer.

I moræneleret mod syd er der udformet en knap 5 meter høj kystklint, der er under erosion. Klinten flankeres af en smal, stenet strand. De nedbrudte materialer transporteres henholdsvis mod nordvest og nordøst, hvor de indgår i opbygningen af odderne Korsø og Årø Kalv.

Korsø

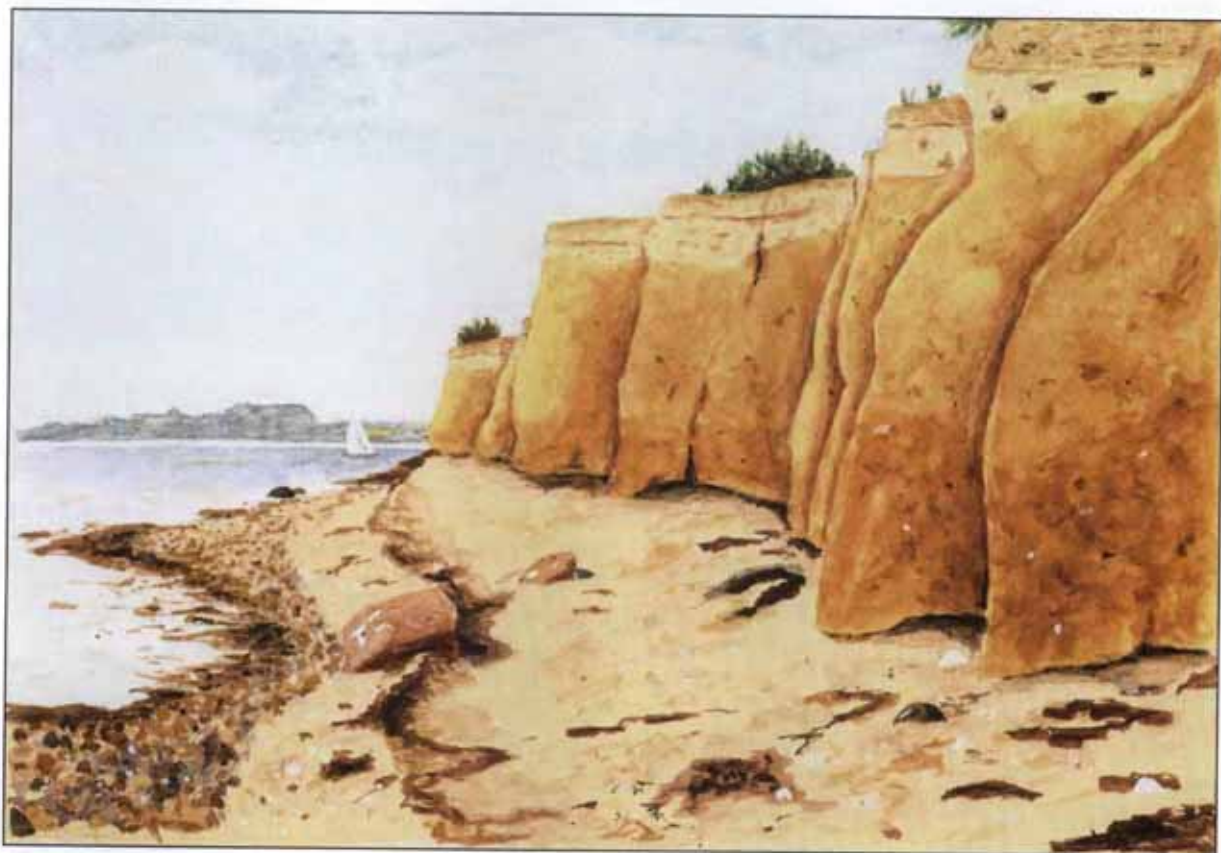
Korsø er en feddannelselse, der er knap så regelmæssigt udformet som feddet ved Noret (lokalitet 115). En kort, smal tange forbinder den brede del af feddet med den vestlige del af kystklinten. Den brede del af feddet er opbygget af en mosaik af strandvolde, krumodder og små afsnørede strandsøer og lavninger. Der kan iagttages flere generationen af feddannelsen. Flere steder er der tegn på nedbrydning af feddet, specielt på den sydlige del af den smalle tange, hvor lagunesedimenterne, der oprindeligt blev sedimenteret på indersiden af tangen, nu er blotlagt for erosion på stranden på ydersiden af tangen. Feddet omslutter og afsnører næsten fuldstændig en strandsø, der er ved at gro til fra alle bredzoner. Strandplanet hælder stejlt ned

mod Årø Sund, hvilket betinger en kraftig bøjning af bølgerne omkring det sydvestlige hjørne af øen. Dette er grunden til, at feddet er drejet så kraftigt ind mod øen.

Årø Havn ligger i den nordlige ende af feddet. Syd for havnen er etableret en høfde, der skal sikre, at sandet, der transporteres rundt langs feddet, ikke når helt ind i havnen. Nordøst for feddet er en lille oddedannelse, Lille Korsø, vokset ud fra nord, muligvis som en konsekvens af ændringer af havnen i 1960'erne. Denne odde samt det sanddækkede strandplan umiddelbart nord for den store havnemole vidner om, at der til tider også foregår sedimenttransport mod syd.

Årø Kalv

Fra ophænget i den nordøstlige ende af klinten strækker den henved 3 km lange halvø, Årø Kalv, sig ud i det lavvandede farvand, Årø Flak, mod nordøst. Halvøen er endnu et eksempel på en feddannelselse, selv om udformningen af dette fed er meget uregelmæssigt og adskiller sig fra de mere typiske feddannelser ved Noret (lokalitet 115) og Korsø. Strandplanet – eller flakket – på denne side af øen har en meget mindre hæld-

205.2. Den gule morænelersklint på sydkysten af Årø fremstår stejl og erosiv. Digesvaler har lavet talrige redehuller i toppen af klinten. Akvarel malet af Merete Binderup (2003).

205.3. Flyfoto af Årø, hvor en del af strandvoldene på Årø Kalv og Store Korsø er angivet med prikker. Bemærk den vidt forskellige udformning af de to feddannelser. Foto: DDO land 1995 © COWI (2003).

ning end strandplanet ved Korsø. Odden er skabt ved langsgående sedimenttransport fra klinten på Årøs sydende, i kombination med kystnormal transport af sand fra flakket ind mod kysten i forbindelse med de profilændringer, der knytter sig til barrieredannelse.

Så sent som omkring 1870'erne var Årø Kalv stadig en gruppe af indbyrdes adskilte småøer, deriblandt Storholm og Randsholm. Siden da har der pågået en stadig og betydelig materialetilførsel, således at øerne er smeltet sammen, og Årø Kalv er blevet landfast med Årø. Den

eksponerede del af Årø Kalv er overordnet orienteret sydvest-nordøst. I den yderste del af odden er tilvæksten dog rettet mod nord-nordvest, i retning af øerne Småholme.

Langs den eksponerede kyst findes en fin sandstrand, mens læ- eller lagunesiden af odden er præget af strandenge, sandodder, loer og vandhuller. Der kan iagttages talrige krumodder, eller rettere, rester af krumodder, da det oftest kun er den yderste del af krumodderne, der er bevaret. Desuden har småklitter udviklet sig flere steder.

205.4. Den indre smalle del af tangen til Korsø-feddets. Til højre i billedet ses lagunen og til venstre den sydlige del af Årø Sund. Foto: Merete Binderup (2003).

Værdi

Feddannelserne på Årø er blandt de smukkeste landskaber af denne art, som Danmark kan fremvise. Man finder næsten alle de detailformer, som er karakteristiske for det marine forlands opbygning. Sydkysten af Årø danner en smuk bue fra Årø Sund mod vest til Årø Kalv i øst og er et af de fineste eksempler på en moden kystudvikling.

Naturforvaltning

Naturtilstanden er god. Afgræsning bør oprettholdes af hensyn til synligheden af strandengenes formverden.

Folder

Sønderjyllands Amt, Teknisk Forvaltning: Aarø.

Sønderjyllands Amt, Haderslev Kommune. Årø er hovedsagelig privatejet. Skov- og Naturstyrelsen, Haderslev Statsskovdistrikt, ejer Årø Kalv og områder på Årø.

Andet

Den værste stormflod i Østersøområdet i historisk tid indtraf i november 1872. Målt i tab af menneskeliv var det Lolland-Falster, der blev hårdest ramt, men den højeste vandstand, der blev målt overhovedet, indtraf ved Årø. I Årø Sund kulminerede stormfloden i et niveau, der lå ca. 3 1/2 meter over normal vandstand, og 6/7 af øen blev oversvømmet. Vandstanden er angivet på Stormflodsstenen i Årø By.

En af Sønderjyllands større sten ligger på den nordøstlige del af Årø. Den er blevet bragt hertil af isen og skønnes at veje omkring 50 tons.

Strandengene på Årø Kalv og Store Korsø rummer en række sjældne planter som lav hindebæger, druegåsefod, strandsalat og tangurt. Tillige findes den fredede Grøn frø (*Rana esulenta*) på Årø. Der anlægges vandhuller til strandtudse.

Litteratur

BYGD (1982): Øerne i Lillebælt. 13. år, 1.
J.P. TRAP Danmark 1965, 5. udgave, Bind 24 (X,1). Red. Af N. Nielsen, P. Skautrup og T. Mathiassen. G.E.C. Gads Forlag.

Beskrivelse

Merete Binderup 2003.